

Prawosławie

Autor tekstu: **Artur Svetomir Rumpel**

Słowiańskie słowo Prawosławie jest zasadniczo przekładem greckiego Ortodoksja (prawowierność), aczkolwiek nie jest przekładem dosłownym. Obydwa te słowa: greckie i słowiańskie stosuje się na określenie pewnej grupy wschodnich kościołów (cerkwi) wschodniego Chrześcijaństwa nie mających związków kanonicznych z papieżem rzymskim. Wydaje się, że określenie słowiańskie, bardziej kojarzące się z „prawidłowym wystawianiem (kultem)”, niż z „prawidłową wiarą” lepiej podkreśla mistyczny charakter wschodniego chrześcijaństwa. Obydwa jednak mówią o tym samym, inaczej jedynie rozkładając akcenty. W niniejszym szkicu chciałbym wskazać kilka rysów najistotniejszych dla Prawosławia.

1.Struktura i historia Prawosławia

Współczesne Prawosławie podzielić można na Kościoły Chalcedońskie i Niechalcedońskie. Do tych drugich, których w niniejszym opracowaniu omawiać nie będziemy, zaliczamy kościoły: syryjski z malankarskim, koptyjski, ormiański i etiopski z erytrejskim. Kiedyś nazywano je monofizyckimi, ale w świetle dogłębnych badań okazało się, że ich nauka chrystologiczna jest znacznie bliższa prawosławiu i katolicyzmowi niż monofizytyzmowi. Wśród kościołów prawosławnych chalcidońskich wyróżniamy kościoły: autokefaliczne, autonomiczne, podległe i niekanoniczne. Kościoły autokefaliczne są w pełni samodzielne i niezależne od innych podmiotów kościelnych. Są to:

-Patriarchat	Ekumeniczny	Konstantynopola
-Patriarchat		Aleksandrii
-Patriarchat		Antiochii
-Patriarchat		Jerozolimy
-Prawosławny	Kościół	Rosji
-Prawosławny	Kościół	Serbii
-Prawosławny	Kościół	Rumunii
-Prawosławny	Kościół	Bułgarii
-Prawosławny	Kościół	Gruzji
-Prawosławny	Kościół	Cypru
-Prawosławny		Grecji
-Prawosławny		Albanii
-Prawosławny		Polski
-Prawosławny	Kościół	Czech i Słowacji
-Prawosławny Kościół w Ameryce		

Wymieniając autokefaliczne kościoły uszeregowałem je według precedencji. Pierwsze dziewięć z nich mają rangę Patriarchatów, pozostałe metropolii, lub arcybiskupstw. Autokefalii Kościoła Ameryki jak dotąd nie uznaje Konstantynopol (Fanar). Została ona nadana przez Moskwę, zdaniem Fanaru samowolnie. Dopiero niedawno Fanar na nowo nadał autokefalię Kościołowi Czech i Słowacji, ignorując wcześniejszą nadana przez Moskwę. Kościołami autonomicznymi są kościoły: Synaju, Finlandii, Estonii i Japonii. Niektóre źródła wymieniają jeszcze kościół chiński jako autonomiczny, ale sytuacja tego kościoła ze względu na prześladowania wiary w Chinach nie jest dobrze znana. Kościoły podległe, to głównie skupiające emigrantów struktury etniczne działające w Ameryce i Europie Zachodniej, znajdujące się w jurysdykcji Fanaru. Cerkwiami niekanonicznymi są zaś między innymi: dwa

Kościół Ukraiński, Rosyjska Cerkiew Zarubieźna, Kościół Macedoński, Kościoły Starego Kalendarza (głównie w Grecji i Rumunii). Osobną kwestię, wykraczającą poza ramy obecnego opracowania stanowią Starowiercy. Odrębne formy religijności i eklezyjalności kształtowały się we wschodnim chrześcijaństwie już od czasów apostoelskich. Szczególnej wyrazistości różnice między Wschodem, a Zachodem nabrały w podzielonym cesarstwie. Z biegiem stuleci wykształciły się odmienne sposoby sprawowania liturgii i uprawiania teologii. Jeśli chodzi o jurysdykcje, to w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa ukształtował się system pięciu patriarchatów (wedle precedencji: Rzym, Bizancjum, Aleksandria, Antiochia, Jerozolima). Rządziły się one swoimi prawami i działały niezależnie od siebie. W roku 1054, po części ze względów politycznych, po części dogmatycznych, nastąpił rozłam (schizma) między Rzymem, a pozostałymi patriarchatami. Od tego momentu możemy mówić o zupełnie odrębnych kościołach: katolickim i prawosławnym. Dzięki działalności misyjnej i różnym okolicznościom zasięg kościoła prawosławnego mocno się zmienił. Cztery historyczne patriarchaty stanowią kościoły liczebnie bardzo niewielkie, od kilkuset tysięcy do kilku milionów wyznawców. Odwrotnie zaś między najliczniejsze piszą się te kościoły, których stolice jeszcze w czasie rozłamu nie istniały. Klasycznym przykładem jest tu Moskwa. Ten proces trwa. W wieku dwudziestym na przykład obserwujemy silny rozwój prawosławia w czarnej Afryce. Jako, że kościoły prawosławne mają przeważnie charakter etniczny, między ich zewnętrzną obrzędowością mogą występować spore różnice. Trzeba jednak z całą stanowczością podkreślić, że wiara prawosławna jest wszędzie taka sama, zasadniczo nawet w kościołach niekanonicznych.

2. Wiara i praktyka prawosławna

Dogmaty wiary prawosławnej zasadniczo są te same, które do niedawna były dogmatami katolickimi. Kościół prawosławny uznaje, że konstytuować dogmaty może tylko sobór powszechny. A jako, że uznaje się w prawosławiu tylko siedem przedrozłamowych soborów, tedy i proces dogmatyzacji uznaje się za niemożliwy do kontynuacji. Innymi słowy, zdaniem prawosławnych nie ma obecnie w chrześcijaństwie takiej instytucji, czy to osoby, czy gremium, która byłaby władna ustanawiać nowe dogmaty. Jako, że Kościół Katolicki w ostatnich dwu stuleciach uchwalił trzy nowe dogmaty, prawosławie te dogmaty odrzuca. Są to:

- Dogmat o Niepokalanym Poczęciu NMP
- Dogmat o nieomyślności papieża w sprawach wiary i moralności
- Dogmat o Wniebowzięciu NMP

Dalej Kościół Prawosławny uznaje Credo Nicejsko-Konstantynoplańskie za tekst święty i niezmienny. Credo to ma w prawosławiu nieporównywalnie większe znaczenie niż w katolicyzmie. Jako, że Kościół Łaciński w średniowieczu (jeszcze przed schizmą) dokonał zmiany w Credo, dodając słowo „**Filioque**” (chodzi o pochodzenie Ducha Świętego od Ojca i Syna, a nie tylko od Ojca, jak naucza prawosławie), prawosławni tę zmianę stanowczo odrzucili i stało się to jedną z głównych przyczyn rozłamu. Kościół Prawosławny nie ma obowiązującego systemu filozoficzno-teologicznego, takiego jak tomizm u rzymskich katolików. Istnieje daleko posunięta swoboda refleksji teologicznej, jeśli tylko ta refleksja nie narusza dogmatów. Jeśli chodzi o sakramenty, to prawosławie uznaje ich siedem, podobnie jak katolicyzm. Chrztu i bierzmowania udziela się łącznie małym dzieciom. Chrzci się przez zanurzenie lub polanie. Szafarzem chrztu, nawet nadzwyczajnym sakramentu chrztu może być tylko ochrzczony, w odróżnieniu od praktyki stosowanej *in articulo mori* przez katolików, zgodnie z którą ochrzcić może każdy. Sakrament Eucharystii udzielany jest wszystkim ochrzczonym wiernym (również małym dzieciom) pod obiema postaciami. Używa się kwaszonego chleba i czerwonego wina. Spowiedź zasadniczo jest odprawiana przed każdą komunią, często podczas Świętej Liturgii (mszy). Kapłaństwo jest trójstopniowe, nie ma święceń niższych, które do niedawna znali katolicy. Wszystkie święcenia są podobnie jak u katolików udzielane wyłącznie mężczyznom ochrzczonym. Diakonatu i prezbiteriatu udziela się również żonatym, episkopatu tylko celibatariuszom (przede wszystkim mnichom). Po otrzymaniu święceń duchowni nie mogą się już żenić. Mnisi i mniszki nie są podzieleni na zakony. We wszystkich klasztorach stosuje się te same reguły mnisze, przede wszystkim regułę Św. Bazylego. Jej realizacja zależy w dużej mierze od miejscowej tradycji. Dlatego też mogą być spore różnice w urządzeniu poszczególnych klasztorów. Prawosławie obdarza wielką czcią Najświętszą Maryję Pannę i Świętych. Sposób kanonizacji jest prostszy, a zarazem bardziej zróżnicowany. Nie ma formalnych procesów lokalnych i generalnych, tytułów sługi Bożego i Błogosławionego. Kanonizacji dokonują poszczególne autokefalie we własnym zakresie.

3. Liturgia i mistyka

Liturgia i mistyka są w prawosławiu ściśle powiązane. W odróżnieniu od katolicyzmu prawosławie proponuje wszystkim wiernym ścieżkę mistyczną. Formą mistyki dostępną dla wszystkich jest właśnie liturgia. Dlatego też liturgia prawosławna i w ogóle wschodnia, jest tak skonstruowana, aby podnosić duszę ludzką ku Bogu. Służą temu celowi śpiewy, ektenie, okadzenia, ikony świece, gesty, pokłony i wiele innych elementów. W kościele prawosławnym są stosowane cztery rytury liturgiczne:

- Liturgia Ś. Jana Złotoustego (Chryzostoma) — stosowana najczęściej
- Liturgia Św. Bazylego Wielkiego — sprawowana w niektóre niedziele i święta.
- Liturgia Św. Jakuba Apostoła — odprawiana bardzo rzadko, w Polsce raz do roku w katedrze warszawskiej
- Liturgia Uprzednio Uświęconych Darów — Odprawiana w środy i piątki Wielkiego Postu.

Oprócz Świętej Liturgii w Kościołach Wschodnich sprawuje się Liturgie Godzin, dosyć podobną do katolickiej, a także liczne nabożeństwa paraliturgiczne, często litanijnym charakterze jak Molebnie i Akatysty. Osobną, a ściśle powiązaną z liturgią formą kultu jest Modlitwa Jezusowa. Jest to wielokrotne powtarzanie, w rytmie oddechu, lub bicia serca modlitwy: *Panie Jezu Chryste, synu Boży, zmiłuj się nade mną grzesznikiem*. Odmawianie tej modlitwy jest najpopularniejszym na chrześcijańskim Wschodzie sposobem medytacji. Może też zastępować mnichom i mniszkom liturgię godzin. Wielką rolę w mistyce prawosławnej pełnią ikony. Ikona nie jest zwykłym obrazem, ale obrazem szczególnym, o charakterze modlitewnym. Również teologia prawosławna ma charakter wybitnie mistyczny, by wspomnieć chociażby tylko Pseudo-Dionizego i Św. Grzegorza Palamasa. Teologiem dla Prawosławia jest ten, kto się naprawdę modli. Całe życie prawosławne jest bowiem życiem modlitwy.

Literatura

1. Sergiusz Bułgakow, Prawosławie, Białystok-Warszawa 1992
2. Paul Evdokimov, Prawosławie, Warszawa 1986
3. Ronald G. Roberson „Chrześcijańskie Kościoły Wschodnie”, Bydgoszcz 1998

Artur Svetomir Rumpel

Magister farmacji z Górnego Śląska, aktualnie studiuje zaocznie etnologię na Uniwersytecie Śląskim; wierzący katolik.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 27-07-2002 Ostatnia zmiana: 07-09-2003)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1498) (http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1498)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl